

Чорноус Ю. М. - професор кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

Як обґрунтовано зазначають А. В. Іщенко, І. П. Красюк та В. В. Матвієнко, засоби, методи, прийоми роботи з доказами розробляє криміналістика, тому є підстави говорити про забезпечення саме криміналістикою розслідування злочинів. Йдеться про комплексну діяльність, яка передбачає врахування багатьох чинників, обставин, пов'язаних з оптимальним наданням практиці відповідних засобів розкриття, розслідування та попередження злочинів. Оскільки криміналістика розробляє загальні підходи, принципи, узагальнюючі схеми для методики розслідування злочинів та надає слідчим необхідний практичний інструментарій, таке забезпечення доцільно розглядати як криміналістичне [1, с. 13].

Криміналістика, забезпечуючи суб'єктів розслідування злочинів та судового розгляду відповідними знаннями, сприяє, вивченню механізму злочину; предмета злочинного посягання; злочинного результату; місця, часу та інших обставин злочину; дій осіб, які стали випадковими учасниками події. Окрім цього, виявляючи об'єктивно обумовлені найсуттєвіші, найстійкіші якісні зв'язки і взаємозалежності (закономірності) злочинної діяльності, пізнаючи їх, криміналістика розробляє шляхи, прийоми боротьби зі злочинами та засоби, методи і рекомендації щодо їх дослідження, озброюючи ними оперативних співробітників, експертів, слідчих, прокурорів і суддів [2, с. 23].

Традиційно у структурі криміналістичного забезпечення розрізняють техніко-криміналістичне, тактико-криміналістичне і методико-криміналістичне забезпечення. Зазначені аспекти визначають формування наукових засад та криміналістичних рекомендацій з питань розслідування злочинів, зокрема такої їх групи, як корупційні.

Звернемо увагу на окремі форми реалізації вказаної системної діяльності. Так, серед завдань криміналістичного забезпечення важливе місце належить залученню спеціальних знань до кримінального провадження. Існують різні форми такого залучення, однак у межах розслідування корупційних злочинів найбільш поширеними є: залучення фахівців для участі в процесуальній та іншій діяльності; проведення судових експертиз; проведення ревізій та перевірок; одержання довідок та консультацій в обізнаних осіб; витребування та використання документів, які складаються такими особами під час службової діяльності; допиту спеціалістів як свідків або експертів, якщо вони брали участь у проведенні судових експертиз.

Особливу увагу за умов учинення корупційних злочинів звертають на вивчення документів. Наприклад, злочини, учинені з

використанням службовою особою своїх повноважень, часто вчиняють за умови підроблення документів. Способи приховування ознак підроблення документа здійснюються шляхом: надання разом з підробленим документом інших справжніх і підроблених документів, які безпосередньо або побічно підтверджували неправдиву інформацію, наявну в підробленому документі; копіювання документа і надання його зацікавленим суб'єктам у формі копії, пересилання за допомогою факсу. Це пояснюється тим, що під час передачі документів засобами зв'язку дефекти зображення документа є природними і ознаки підроблення розцінювалися як результат неякісної передачі документа.

Учиняючи злочини досліджуваної категорії, злочинці активно використовують сучасні досягнення науки й техніки: принтери персональних комп'ютерів, копіювально-розмножувальні апарати, засоби оперативної поліграфії, факси. Вони можуть поєднувати декілька технологій виготовлення документа для нанесення різних реквізитів на один і той самий документ (монтаж).

Зустрічається також інтелектуальна підробка підпису, що полягає в створенні нового варіанту підпису, без спроби копіювання оригіналу або відтворення оригіналу підпису без використання технічних засобів.

Під час розслідування корупційних злочинів важливе значення має призначення й проведення почеркознавчої експертизи, де об'єктом дослідження є текст і підпис, виконаний на документах; техніко-криміналістичної експертизи документів, де об'єктами досліджень є печатки та їх відтиски; судово-бухгалтерської експертизи, яка призначається для встановлення правильності відображення фактів фінансово-господарської діяльності підприємства (фірми), організації, установи в документах бухгалтерського обліку та звітності; комп'ютерно-технічної експертизи, головним завданням якої є дослідження інформації у цифровому вигляді, відповідних технічних засобів та їх систем.

Порядок призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень регламентовано Інструкцією про призначення та проведення судових та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень (із змінами, внесеними згідно з наказами Міністерства юстиції України), яка затверджена наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 року № 53/5, а що безпосередньо стосується діяльності Експертної служби МВС України - Положенням про Експертно-кваліфікаційну комісію МВС України та атестацію судових експертів Експертної служби МВС України, затвердженої наказом МВС України від 15 грудня 2011 року № 923.

До завдань криміналістики за умови криміналістичного забезпечення розслідування корупційних злочинів належить формування відповідних криміналістичних рекомендацій.

У цьому контексті слід підкреслити важливість формування криміналістичних методик розслідування корупційних злочинів, що має на меті повний і системний опис механізму злочинного діяння та

причиново пов'язаних із ним елементів, формування відповідного алгоритму їх розслідування.

Вивчення наукових джерел свідчить, що структура методики розслідування окремого виду (групи) злочинів може бути визначена відповідно до таких основних елементів: криміналістична характеристика злочину; обставини, що підлягають з'ясуванню; типові слідчі ситуації й дії на початковому етапі розслідування; наступний етап розслідування і тактика окремих процесуальних, слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій; профілактична діяльність.

Варто констатувати, що низка досліджень учених-криміналістів безпосередньо стосувалися проблематики методики розслідування корупційних злочинів, наприклад:

Аркуша Л. І. Основи виявлення та розслідування легалізації доходів, одержаних у результаті організованої злочинної діяльності : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Аркуша Лариса Ігорівна ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». - Одеса, 2011.

Степанюк Р. Л. Теоретичні засади методики розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Степанюк Руслан Леонтійович ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. - Харків, 2012.

Чернявський С. С. Теоретичні та практичні основи методики розслідування фінансового шахрайства : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Чернявський Сергій Сергійович ; Нац. акад. внутр. справ. - К., 2010.

Щур Б. В. Теоретичні основи формування та застосування криміналістичних методик : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Щур Богдан Володимирович ; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». - Харків, 2011.

Балонь А. Б. Методика розслідування злочинів, учинених із використанням службовою особою своїх повноважень : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Балонь Андрій Богданович ; Нац. акад. внутр. справ. - Київ, 2015.

Трепак В. М. Розкриття та розслідування хабарництва, вчинюваного суддями, та подолання протидії засобами оперативно-розшукової діяльності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Трепак Віктор Миколайович ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. - Львів, 2011.

Шило А. І. Методика розслідування хабарництва в контексті нового антикорупційного законодавства України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Шило Андрій Іванович ; Нац. акад. прокуратури України. - Київ, 2013.

Науковий інтерес до окреслених питань не зменшується, адже криміналістичне забезпечення розслідування корупційних злочинів зумовлено потребами наукового та законодавчого тлумачення низки понять, формування криміналістичних рекомендацій з метою досягнення цілей кримінального провадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Іщенко А. В. Проблеми криміналістичного забезпечення розслідування злочинів : монографія / А. В. Іщенко, І. П. Красюк, В. В. Матвієнко. - Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 2002. - 212 с.

2. Когутич І. І. Криміналістичні знання, їх сутність і потреба розширення меж використання : монографія / І. І. Когутич. - Львів : Тріада плюс, 2008. - 420 с.